

PUŁTUSK

**Włodzimierz Wolski, Wiktor Gomulicki,
Maciej Kazimierz Sarbiewski**

Wśród miast, miasteczek i wsi północnego Mazowsza Pułtusk, ze swoją historią, ale i współczesnością, zajmuje szczególne miejsce. Położony niezbyt daleko, bo około 60 km, od Warszawy, ale to wystarczająca odległość, żeby być nie tylko "sypialnią" stolicy, ale pozostać prężnym ośrodkiem kulturalnym i naukowym. Niemal nieprzerwanie od kilkuset lat. Jego historia zaczęła się już w IX-X wieku. Osada powstała na miejscu dawnego grodu. Jak mówią przekazy, jej centrum stanowiło niegdyś wzgórze, teraz noszące nazwę Św. Krzyża, gdzie znajdowała się pogańska świątynia. W 1227 r. Pułtusk został wymieniony w przywileju księcia Konrada Mazowieckiego, a w 1257 r. prawa miejskie nadał mu książę mazowiecki Siemowit (Ziemowit) I, co zostało potwierdzone (na prawie chełmińskim) w 1339 r. przez biskupa płockiego Klemensa Pierzchałę, a następnie w latach 1380 i 1405. Pułtusk to trzecie, po Warszawie i Płocku, miasto na Mazowszu z murowanymi fortyfikacjami.

Od XII w. aż do 1796 r. Pułtusk pozostawał pod jurysdykcją biskupów płockich, którzy mieli siedzibę w pułtuskim zamku. W 1565 r. bp. Andrzej Noskowski sprowadził do miasta jezuitów, którzy rok później powołali tu kolegium. Od poł. XVI w. przy jezuickiej szkole działał pierwszy w Rzeczypospolitej teatr publiczny. W 1781 r. szkołę przejęli benedyktyni. Wysoki poziom kształcenia gwarantowali przez lata sławni nauczyciele, m.in. ks. Piotr Skarga i Jakub Wujek. Wśród uczniów też nie brakowało wybitnych osobistości, jak kanclerz koronny Jerzy Ossoliński, kardynał Andrzej Batory, poeta ks. Maciej Kazimierz Sarbiewski czy pisarz i poeta, Wiktor Gomulicki.

Maciej Kazimierz Sarbiewski

Jedziemy zatem do jednego z najstarszych miast w regionie, by odkryć jego atrakcje, ale także ślady pamięci po znanych twórcach, naukowcach i politykach, którzy tu mieszkali lub mieli związki z Pułtuskiem. Pierwszy z nich, Maciej Kazimierz Sarbiewski, nazywany potem *Horatius Sarmaticus* lub *Horatius Christianus* (łac. sarmackim lub chrześcijańskim Horacjuszem), rozpoczął naukę w kolegium jezuickim w Pułtusku w 1607 r. i spędził tu pięć ważnych, zapewne decydujących o jego dalszych losach, lat. Tu zdobywał wiedzę, poznawał literaturę, trendy w kulturze europejskiej, ale zdecydował także o wstąpieniu do Towarzystwa Jezusowego. W Pułtusku Sarbiewski napisał swoją pierwszą pieśń - „Do Narwi”, w której łatwo odnaleźć obrazy towarzyszące poecie w dzieciństwie i młodości. Przypomnijmy jej fragment:

*(...)Narwio, nad którą niegdyś, chłopiec mały,
Biegałem, lutnią wielbiąc fal twych gołębie,
Przyjm, proszę, ostrym kolcem dla twej chwały
Wiersz, wyrzezany na zielonym dębie:
„Niech Narew, której brzeg wieszczy Apolin
Wraz z Pierydami umiłował z dawna,
Wstawiają fiolety wśród zacisznych dolin,
W panińskich chórach niechaj będzie sławna!”(...)*

Dziś Pułtusk jest jedną z trzech miejscowości w Polsce, która ma ulicę Sarbiewskiego (poza Warszawą i Baboszewem), a jego portrety są w kościele szkolnym i sali Senatu Akademii Humanistycznej. W miejscu, gdzie stało słynne kolegium jezuickie, jest szkolne boisko. Nie zachowały się też żadne historyczne dokumenty potwierdzające pobyt Macieja Kazimierza Sarbiewskiego. Od 2012 roku miasto Pułtusk jest partnerem Academii Europaea Sarbieviana w Sarbiewie, organizującej od 2005 roku Międzynarodowe Dni Ks. Macieja Kazimierza Sarbiewskiego „Chrześcijański Horacy z Mazowsza”, które odbywają się pod patronatem Marszałka Sejmu RP, Marszałka Województwa Mazowieckiego i Biskupa Płockiego.

Wiktor Gomulicki

Innym twórcą, poetą i pisarzem, który spędził dzieciństwo i lata szkolne w Pułtusku, ucząc się w gimnazjum przy klasztorze Ojców Benedyktynów w latach 1859-1864, był Wiktor Gomulicki, ps. *Fantazy*, autor „*Wspomnień niebieskiego mundurka*” i wspomnień z dzieciństwa „*Miecz i łokieć*”. Kilka pokoleń młodych Polaków czytało z wypiekami na twarzy barwne opisy lat spędzonych przez autora w pułtuskiej szkole. Na cześć pisarza organizowany jest co roku Ogólnopolski Konkurs Jednego Wiersza „O Laur Błękitnej Narwi” im. Wiktora Gomulickiego.

Gomulicki urodził się 17 października 1848 r. w Ostrołęce, zmarł 14 lutego 1919 r. w Warszawie. Był jednym z najważniejszych twórców polskiego pozytywizmu. Nie tylko pisarzem, poetą, ale także autorem gawęd i przyczynków literackich, eseistą, publicystą, badaczem historii Warszawy, kolekcjonerem. Od 1864 r. mieszkał w Warszawie. Pułtusk jednak wciąż o nim pamięta i szanuje. Pomnik twórcy, wykonany przez znanego warszawskiego artystę plastyka, Leona Machnowskiego, stoi w centrum miasta, w alei Wiktora Gomulickiego, obok Domu Rzemiosła przy ul. Świętojańskiej. Popiersie zostało odlane w brązie, a w monument wkomponowane są plastyczne herby trzech najważniejszych dla niego miast: Ostrołęki, Pułtuska i Warszawy. W pobliżu jest park Gomulickiego. Popiersie i teren wokół monumentu oddane zostały pod opiekę młodzieży dawnego gimnazjum, dzisiejszego Liceum Ogólnokształcącego im. Księdza Piotra Skargi, do którego uczęszczał Wiktor Gomulicki. A na budynku Sądu Rejonowego, przy ul. Rynek 27, umieszczona została tablica upamiętniająca pobyt Wiktora Gomulickiego i jego z rodziny w Pułtusku, w latach 1854-1864.

Włodzimierz Wolski

Trzeci z naszych wielkich literatów związanych z Pułtuskiem, **Włodzimierz Wolski**, ps. *Paterkul*, urodził się 9 października 1824 roku w Serocku. Stąd już niedaleko było i do Pułtuska, choć nie zachowały się ślady jego pobytów w tym mieście. Może dlatego, że ostatecznie wychowywał się jednak w Warszawie. Należał do kręgu Cyganerii Warszawskiej, a więc i Norwida. Był powieściopisarzem, tłumaczem i librecistą, twórcą libretta *Halki* i *Hrabiny*, dziennikarzem. Jako uczeń gimnazjum, w 1841 roku, był przesłuchiwany za udział w patriotycznej konspiracji Karola Levittoux. Od 1842 r. publikował swoje utwory literackie i artykuły w „*Przeglądzie Naukowym*” i „*Kurierze Warszawskim*”. Uczestniczył w Powstaniu Styczniowym. Po jego klęsce, w 1864 r., osiadł w Brukseli. Nazywano go „bardem Powstania Styczniowego”, bo należał do grupy piewców męstwa uczestników walk zbrojnych. Powstańcze wiersze i piosenki Wolski wydał już na emigracji. Zmarł w tragicznych okolicznościach, w 1882 r., w Brukseli.

Włodzimierza Wolskiego niewielu z nas bez zastanowienia skojarzy z powszechnie znanymi utworami. Ale za to doskonale pamiętamy historię Halki i Jontka jego autorstwa z opery Stanisława Moniuszki. Warto wiedzieć, że eksperci od lat spierają się o sens "przyrodniczych" fragmentów tego tekstu. Otóż Jontek śpiewa: *"Szumią jodły na gór szczycie, szumią sobie w dal"*. A przecież na szczytach, co jak co, ale jodły raczej nie rosną. Są za to w dużej ilości nad Narwią i nad Bugiem, a także na Litwie i Białorusi, gdzie jodłę nazywano „jegłem”, albo „świerkiem”, a świerk „jodłą”. Jest więc prawdopodobne, że poeta miał jednak na myśli szum świerków. Także tych z Mazowsza.

Nie powinniśmy zapominać, że twórca, który do tej pory tak silnie wpływa na wyobraźnię Polaków, wraca do nas nie tylko wtedy, gdy jesteśmy na spektaklu *"Halki"*. Mazowiecka przyroda, otoczenie Pułtuska, Serocka, okolicznych wsi i dworców, cicho szemrząca Narew - to wszystko ukształtowało wrażliwość przyszłego librecisty.

Napoleon Bonaparte

Wspominając wielkich związanych z Pułtuskiem, nie sposób pominąć najważniejszą, choć na pewno nieliteracką, ale historycznie główną postać XIX-wiecznej Europy - Napoleona Bonaparte. Cesarz Francuzów przybył do miasta w 1806 roku, na przedpolach którego doszło do bitwy między wojskami napoleońskimi i armią carską. Walka zakończyła się wycofaniem wojsk rosyjskich za Narew. Dla Francuzów walki te były bardzo ważne, co potwierdza fakt umieszczenia nazwy Pułtusk na Łuku Triumfalnym w Paryżu. Natomiast w Pułtusku tablica na kamienicy przy ul. Rynek 29 przypomina słynnego lokatora, który w 1806 r. mieszkał w niej przez kilka dni. Kolejny raz Napoleon był w Pułtusku w 1812 roku.

Współcześnie z miastem wiązało się także wiele wybitnych postaci, wśród nich **Honorowi obywatele miasta:** Andrzej Bartnicki (1997), Aleksander Gieysztor (1998), Jan Paweł II (1999), Lucjan Pawlak (2002), Adam Koseski (2004), Stanisław Wielgus (2005), Henryk Samsonowicz (2008).

O mieście

W źródłach Pułtusk występuje pod nazwą: Peltovsk, Poltovsk, Polthowsko, Polthowia. Legenda głosi: *Dawno, dawno temu nad rzeką Pełtą, zwaną niegdyś Poltawia lub Peltavia, wznosiła się niewielka osada zwana Tuskiem. Miała ona charakter bardziej handlowy niż strategiczny, ponieważ przechodziły przez nią szlaki handlowe. Osadnicy żyli szczęśliwie do czasu tragicznego wypadku. Pewnej nocy nad osadą zawisły ciemne chmury i rozpętała się burza. Nagle piorun uderzył w jedną z drewnianych chat, która po chwili stanęła w płomieniach, a od niej zaczęły płonąć kolejne. Po ugaszeniu strasznego pożaru została tylko połowa osady, którą od tej pory nazwano Pułtuskiem. Stąd dzisiejsza nazwa miasta.*

Pułtusk położony jest na skraju Puszczy Białej, na szlaku prowadzącym do Jezior Mazurskich. Na Mazury prowadzi jeszcze jedna droga – naturalny szlak wodny – rzeka Narew. Dwa kilometry przed Pułtuskiem rzeka Narew rozwidła się, okalając najstarszą część miasta – rynek z zamkiem i przyległymi kamieniczkami. Właśnie z racji takiego położenia miasto nazywane jest często Wenecją Mazowsza. Zresztą, podobnie, jak w Wenecji, również tu można wybrać się na przejażdżkę gondolą. Można także popływać kajakiem lub rowerem wodnym. Od południa dolina okalana jest dorzeczem Narwi łączącym się z nurtami Bugu, od strony wschodniej zaś lasami rozległej Puszczy Białej, która zajmuje powierzchnię blisko 500 km².

Bogata, pełna zaskakujących zwrotów, nieszczęść i sukcesów historia miała wielki wpływ na to, jaki Pułtusk jest dzisiaj. Jego rozwój, związany z handlam zbożem, nastąpił w okresie XIV-XVI wieku. W połowie XV wieku wybudowano kolegiatę, w XVI wieku trzy kościoły, szpital, łaźnię miejską, apteki i przytułki dla ubogich. W 1530 roku powstała tu pierwsza na Mazowszu drukarnia. W 1566 r. jezuita powołał słynne kolegium. W sierpniu 1568 roku, w pierwszym w Polsce teatrze publicznym przy kolegium jezuickim, na przedstawieniu był sam Jan Kochanowski.

Potem nastąpiły dziesięciolecia pożarów, powodzi i zniszczeń w wojnach szwedzkich. Pod koniec XIX w. w wielkim pożarze spłonęła większość zabudowań, ale i cennych pułtuskich księgozbiorów. Pożar opisał sam Henryk Sienkiewicz, który relacjonował to wydarzenie dla warszawskich redakcji, a potem wykorzystał swoje obserwacje także w opisie płonącego Rzymu w powieści "Quo vadis".

30 stycznia 1868 roku miało miejsce historyczne, ale przede wszystkim meteorologiczne wydarzenie - upadek meteorytu, zwanego potem pułtuskim, co mieli okazję obserwować mieszkańcy miasta i okolic. Jego wielkie fragmenty, o masie nawet 8-9 kg, znalazły się w londyńskim British Museum i Muzeum Ziemi PAN w Warszawie. Okruchy meteorytu wciąż można znaleźć w okolicach wsi Ponikwia leżącej niedaleko Pułtuska.

Zniszczony w 85% w czasie II wojny światowej Pułtusk, jest dziś uroczym, zadbanym, ambitnym miastem akademickim. Od 1994 roku działa tu bowiem Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztor. Ważnym wydarzeniem dla miasta było także przekazanie pułtuskiego zamku na siedzibę Domu Polonii.

Pułtusk jest dumny z **najdłuższego, brukowanego rynku w Europie** (400 metrów długości), po środku którego znajduje się **Ratusz** – obecna siedziba władz miasta. Całość otaczają kamieniczki z XVIII i XIX w. Na krańcach rynku z jednej strony znajduje się Dom Polonii – dawny zamek biskupów płockich, zaś z drugiej - kolegiata.

Zabytki

Kolegiata i dzwonnica

To właśnie Kolegiata jest najciekawszym zabytkiem Pułtuska. Do godności Bazyliki Mniejszej wyniósł ją w 1975 r. Ojciec Święty Paweł VI. Powstała w 1449 r. Jej fundatorem był bp Paweł Giżycki. W II poł. XV w. nastąpiła rozbudowa świątyni, dobudowano prawdopodobnie gwieździste sklepienie kaplice. Renesansowa przebudowa kościoła nastąpiła w XVI w. z fundacji bp. A. Noskowskiego. Wielki wkład w przebudowę kolegiaty wniósł Jan Baptysta z Wenecji. W Bazylice znajduje się piętnaście barokowych ołtarzy bocznych. Godnym podziwu jest także ołtarz główny pw. Zwiastowania Najświętszej Marii Pannie. W nawie głównej i prezbiterium znajdują się epitafia sławnych przedstawicieli rodu Załuskich, ufundowane przez bp. Ludwika Załuskiego. Oryginalną cechą tych epitafiów są płasko rzeźbione wizerunki zmarłych. Ciekawym elementem wystroju Bazyliki jest ambona z około 1720 r. w kształcie łodzi. Na jej koszu znajdują się symbole czterech ewangelistów: lwa – św. Marka, wołu – św. Łukasza, orła – św. Jana, zaś aniołek – symbol św. Mateusza – podtrzymuje kartusz z herbem Junosza biskupa Ludwika Bartłomieja Załuskiego. Obecne wyposażenie kolegiaty pochodzi z fundacji bp. Ludwika Bartłomieja Załuskiego z lat 20. XVIII w. Wybudowana w latach 1553-1554 dla bp. Andrzeja Noskowskiego kaplica należy do grupy renesansowych obiektów zrealizowanych z architektonicznej i ideowej inspiracji grobową kaplicą króla Zygmunta I Starego na

Wawelu. Rysy zmarłego biskupa, oczekującego boskiego sądu, zostały uwieńczone na marmurowej płycie nagrobka dłuta włoskiego artysty Jana Marii Padovana. Najważniejszymi elementami dekoracji kaplicy są kompozycje na ścianach tarczowych: wschodniej i zachodniej. Pierwsza przedstawia scenę Sądu Ostatecznego, zaś druga - Nawrócenie św. Pawła. W ołtarzu na uwagę zasługuje obraz „Opłakanie” pochodzenia włoskiego z 1559 r.

Rangę kolegiaty podniosło odkrycie w 1994 r. renesansowych polichromii na jej sklepieniu. Hasło „sklepienie pułtuskie” znalazło się w encyklopediach podręcznikach historii sztuki. Przy Kolegiacie znajduje się Dzwonnica wzniesiona w 1507 r., odbudowana w latach 1786-1787, częściowo zburzona w 1944 r., remontowana w latach 1951-1962, klasycystyczna, na rzucie kwadratu, czterokondygnacyjna.

Wieża dawnego ratusza - gotycko-renesansowa

Jej dolne partie zbudowano na początku XV w., z elementami z pierwszej połowy XVI w., podniesiona o cztery kondygnacje podczas przebudowy w początku XVII w. W zabudowie staromiejskiej wieża stanowi ważny element przestrzenny, zaświadcza o średniowiecznym rodowodzie miasta. Ponad 30-metrowa budowla usytuowana jest centralnie w rynku. Z siódmej kondygnacji wieży, przez lunety, można oglądać panoramę miasta i okolic.

Kaplica pw. świętej Marii Magdaleny

Znajdująca się na podgrodzium, w widłach odnóg Narwi, pełniła rolę kościoła parafialnego dla miasta i okolicy, aż do chwili zbudowania kolegiaty. Być może była to pierwotnie niewielka, drewniana świątynia. Fundatorem kościoła murowanego był bp. Andrzej Krzycki, a świątynię w 1538 r. konsekrował bp Paweł Gamrat. Kaplica remontowana była w 1626 r., następnie w latach 1737-1739, całkowicie zniszczona w 1944 r. Zrekonstruowana w latach 1946-1951. Obecnie jest miejscem kultu, ale także organizowane są w niej wystawy historyczne i malarskie. Obiekt jest bardzo urokliwy i wielu zakochanych bierze tu ślub.

Kościół św. Krzyża

Pochodzi z XVI w., późnogotycki, z elementami barokowo-klasycystycznymi. Ufundowany został przez bp. Andrzeja Krzyckiego i bp. Mikołaja Brolińskiego w latach 1531-1539. Restaurowany w 1609 r. Przebudowany w XVII-XVIII w. W roku 1804. Staraniem Onufrego Kajetana Szembeka, bp. Płockiego, wokół kościoła założono cmentarz grzebalny. W 1839 r. kościół przeszedł gruntowny remont. Został znacznie uszkodzony podczas działań wojennych w 1944 r. Odbudowany w początku lat 50., gruntownie remontowany w 1967 r. i w 1975 r. W 1977 r. utworzono parafię św. Stanisława Kostki.

Kościół dawniej Najświętszej Panny Marii, później poewangelicki

Pierwsza świątynia wzniesiona na przełomie XIV i XV w. Obecny kościół ufundowany przez Erazma Ciołka w początku XVI w. Wielokrotnie remontowany i przekształcany. W poł. XIX w. zakupiony przez gminę ewangelicką i użytkowany przez nią do 1944 r. Od 1986 r. znajduje się tu Archiwum Państwowe, które istnieje w Pułtusku od 11 maja 1973 r. Archiwum gromadzi materiały z powiatów: ostrołęckiego, przasnyskiego, makowskiego, ostrowsko-mazowieckiego, wyszkowskiego, pułtuskiego i gm. Nasielsk. Prowadzi badania naukowe i uczestniczy w życiu naukowym i kulturalnym regionu.

Kościół św. Józefa

Poreformacki, pochodzi z I poł. XVII w. – wczesnobarokowy, ufundowany przez Wojciecha Wesela i ks. Szymona Gawłowskiego w 1648 r. Obecne wyposażenie z ciemnego dębu pochodzi z lat 1714-1777. Pod kościołem i kaplicą znajdują się niedostępne krypty.

Od południa do budynku przylegają zabudowania dawnego klasztoru. Dekoracja kaplicy wczesnobarokowa, restaurowana w XIX w., z częściowym zatarciem cech stylowych.

Kościół świętych Piotra i Pawła

Kościół jezuicki, pobenedyktynski. Budowę ukończono w 1570 r. Rozbudowano go w 1583 r., a po kolejnym pożarze miasta, w 1646 r., przystąpiono do budowy nowej, obszernej, trójnawowej, do dziś istniejącej świątyni. Prace trwały dość długo: wieże ukończono dopiero w początkach XVIII w.; w 1718 r. odbyła się konsekracja. Kościół spłonął wraz z prawie całym wyposażeniem podczas pożaru miasta w 1875 r. Runęło wówczas sklepienie. Kościół odbudowano w latach 1875-1880. Przed pożarem, oprócz barokowego ołtarza głównego, w skład wyposażenia wchodziło 10 ołtarzy bocznych, poświęconych świętym czczonym przez jezuitów i kilkadziesiąt obrazów zdobiących ściany. W 1880 r. dach pokryto blachą, zakupiono dzwony, ołtarze i ławki.

Zamek biskupi

Usytuowany na brzegu Narwi, z XIV-XVI wieku, obecnie Dom Polonii. Właścicielem Domu Polonii jest Stowarzyszenie "Wspólnota Polska". W murach zamku przebywali m.in: król Zygmunt Waza, król szwedzki Karol XII, carowie rosyjscy Aleksander I i Aleksander II.

Muzea, wystawy, galerie, placówki kultury

- **Muzeum Regionalne** - ul. Rynek 41 (wieża ratuszowa), 06-100 Pułtusk, tel.: 23 692 51 32 www.muzeum.pultusk.pl, muzeum@pultusk.pl
- **Galeria Sztuki "4 Strony Świata"**
Biuro Galerii: Urząd Miejski w Pułtusku, Referat Turystyki i Promocji, ul. Rynek 41, 06-100 Pułtusk, tel.: 23 692 83 07, 23 692 00 24, um@pultusk.pl
- **Pułtуска Biblioteka Publiczna im. Joachima Lelewela** - ul. Słowackiego 6, tel.: 23 692 21 51 lub 23 692 29 70, <http://www.msib.pl/biblioteki/bp/pultuski/Strony/default.aspx>

W bibliotece gromadzone i udostępniane są materiały dotyczące miasta i powiatu pułtuskiego. Jest to bardzo dobre miejsce do poszerzania swojej wiedzy o Pułtusku. Pułtуска Biblioteka Publiczna organizuje: wystawy, spotkania z pisarzami, wieczory słowno-muzyczne.

- **Miejskie Centrum Kultury i Sztuki** - plac Teatralny 4, 06-100 Pułtusk, tel.: 23 692 84 21, www.mckis-pultusk.pl

Imprezy cykliczne

- **Pułtuski Festiwal Teatrów Niezależnych ATENA** – maj
- **Wielki Jarmark Średniowieczny w Pułtusku** – czerwiec
- **Dni patrona Pułtуска św. Mateusza** – II połowa września

Szlaki turystyczne

Szlaki piesze PTTK:

- **czerwony „Szlak Wielkiej Przygody”** biegnący przez teren Nadleśnictwa Pułtusk: Pułtusk – Popławy – rezerwat „Wielgolas” – Obryte – Sadykierz – Komorowo; dalej szlak PTTK biegnie znakami czerwonymi: Jaszczuły – Kamieńczyk – Sadowne (łącznie 109,2 km)
- **żółty „Szlak Borów Nadnarwiańskich”**: Pułtusk – rezerwat „Popławy” – Zatory (15,8 km)
- **zielony**: Pułtusk – Ponikiew – Szygówek – Gnojno – Sokołowo-Parcele – Dalekie PKP (60,9 km)

www.pultusk.pl, www.pttk.pl

Szlaki rowerowe:

- **Szlak Narwiański**: Pułtusk – Ponikiew – Pawówek – Szygówek (9,6 km)
- **Szlak Puszczański**: Pułtusk – Popławy – Grabówiec – Stara Wieś – Ośrodek Wypoczynkowy – Pułtusk (13,5 km)
- **Szlak Zielony**: Pułtusk – Płocochowo – Lipniki – Gromin – Moszyn – Pułtusk (22 km)
- **Szlak Bobra**: Pułtusk – Kleszewo – Cmentarz Wojenny – Pułtusk (6,7 km)
- **Szlak Pełty**: Pułtusk – Olszak – Białowieża – Zakręt – Trzciniac – Głodowo – Przemiarowo – Chmielewo – Boby – Gnojno – Chmielewo – Lipa – Olszak – Pułtusk (45,6 km)

www.pultusk.pl

Szlak wodny Stefana Batorego (Wisła – Kanał Żerański – Kanał Królewski – Narerw – Biebrza – Kanał Augustowski): Warszawa – Nieporęt – Zegrzynek – Serock – Pułtusk – Ostrołęka – Łomża – Goniądz – Augustów (300 km); www.turystyka.wrotapodlasia.pl

Szlak Konrada Mazowieckiego

Zakroczym – Czerwińsk nad Wisłą – Wyszogród – Bodzanów – Drobin – Sierpc – Karniszyn – Szreńsk – Mława – Grudusk – Przasnysz – Ciechanów – Opinogóra – Pułtusk – Serock; www.szlakksiazat.pl

Ścieżka edukacyjna

Ścieżka zlokalizowana jest na terenie Leśnictwa Popławy, ok. 3 km od Pułtuska. Liczy 5,5 km długości. Ścieżka doskonale pokazuje **przyrodę Puszczy Białej**. Każdy z przystanków dostarcza ciekawych informacji, dzięki ścieżce można ujrzeć las z zupełnie innej perspektywy, znaleźć się bliżej koron drzew i posłuchać śpiewu ptaków. Tablice edukacyjne znajdujące się na szlaku informują i uczą. Co ciekawego można znaleźć na szlaku? Modele skrzynek lęgowych dla różnych gatunków ptaków, schron dla nietoperzy, tropy leśnych zwierząt, żeremie bobra, mieszkańców ekosystemu wodnego, okopy pozostałe po działaniach wojennych z okresu II wojny światowej i wiele innych atrakcji.

Baza sportowo-rekreacyjna

Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Pułtusku - ul. Daszyńskiego 17 A, 06-100 Pułtusk, tel.: 23 692 02 67, mosirpultusk@vp.pl ; www.mosir.pultusk.pl

Stadion Miejski - ul. Daszyńskiego 17 A, 06-100 Pułtusk, tel.: 23 692 02 67.

Na Stadionie Miejskim znajdują się: płyta główna boiska, boisko treningowe do piłki nożnej, dwa korty tenisowe o nawierzchni ceglanej, boisko asfaltowe do piłki koszykowej, bieżnia lekkoatletyczna 400 m o nawierzchni żużlowej, *skatepark* dla dzieci i młodzieży.

Kryta Pływalnia - ul. Śniegockiego 3, 06-100 Pułtusk, tel.: 23 692 81 29

Przystań wodna - budynek z przystanią dla łodzi, teren bezpośrednio leżący nad Narwią, w otulinie parku. W sezonie letnim organizowane są tutaj różne imprezy rekreacyjne dla mieszkańców, przeznaczone dla całych rodzin.

Plaża miejska - zlokalizowana jest nad Narwią, w sąsiedztwie Domu Polonii. Do dyspozycji gości jest strzeżone kąpielisko, dwa boiska do piłki siatkowej oraz boisko do piłki nożnej. Obiekt sezonowy, czynny od czerwca do końca sierpnia.

Wypożyczalnia KEJA (kajaki) - specjalizuje się w organizacji spływów kajakowych rzekami: Orzyc i Narew (Grzegorz Śniadowski, ul. Stare Miasto 41, 06-100 Pułtusk, tel.: 602 592 212 lub 500 208 114).

Dom Polonii w Pułtusku (ul. Szkolna 11): rejsy gondolami po Narwi, wypożyczalnia sprzętu wodnego: rowerki wodne, kajaki, łódki, gondole, rejsy krajoznawcze i rekreacyjne po Narwi, dwa otwarte korty tenisowe, strzelanie z łuku, boisko do siatkówki plażowej, bilard, tenis stołowy, plac zabaw dla dzieci.

Walory naturalne

Rezerwat Popławy

Położony jest w gminie Obryte, w pobliżu dzielnicy Pułtusk-Popławy (gm. Pułtusk). Nazwa rezerwatu pochodzi od miejscowości Popławy. Od zachodu graniczy z gruntami wsi Grabówiec (gm. Pułtusk) w leśnictwie Grabówiec. Usytuowany jest we wschodniej części największego kompleksu w nadleśnictwie – uroczysko Popławy. Utworzony w roku 1977 r. na powierzchni 6,28 ha. Obejmuje fragment typowego boru sosnowego z ponad 180-letnimi drzewostanami sosnowymi, z dobrze wykształconym i charakterystycznym runem. Miejscami występuje tu bór mieszany z dużym udziałem dębu. Spośród wielu gatunków roślin typowych dla borów mieszanych, licznie spotykane są takie jak: widłaki, konwalia majowa, borówka czarna, borówka brusznica. Wśród chronionych gatunków zwierząt występują m.in.: puszczyk, orzechówka, sójka, jaszczurka zwinka, zaskroniec, padalec, żmija zygzakowata oraz ropucha zwyczajna i zielona.

Informacja turystyczna

Gminne Centrum Informacji Turystycznej

plac Teatralny 4, 06-100 Pułtusk, tel.: 23 692 84 24, www.pultusk.pl, um@pultusk.pl

Gminne Centrum Informacji

ul. Rynek 41, 06-100 Pułtusk, tel./fax: 23 692 83 07, 23 692 51 37, gci@pultusk.pl, um@pultusk.pl, www.pultusk.infocentrum.com.pl

W literaturze i filmie

Trudno się dziwić, że ludzie, zabytki, malownicze położenie i interesująca przeszłość Pułtuska oddziałują na wyobraźnię twórców. Miasto znalazło się m.in. w takich dziełach, jak: *Potop* (1886) – Henryk Sienkiewicz, *Wspomnienia niebieskiego mundurka* (1906) – Wiktor Gomulicki, *Klub Włóczykijów* (1970) – Edmund Niziurski, *Kuzynki* (2003) – Andrzej Pilipiuk, *Trzecie pokolenie* (2006) – Henryk Purzycki, *Planeta krawiec* (1984) – reż. Jerzy Domaradzki, *Alternatywy 4* (1986), odc. 1 – reż. Stanisław Bareja, *Sztos* (1997) – reż. Olaf Lubaszenko, *Dom* (2000), kilka odcinków ostatniej serii – reż. Jan Łomnicki, *Ekipa* (2007), odc. 3 i 4 – reż. Agnieszka Holland, *39 i pół* (2008), odc. 11 (jako Zielona Góra) – reż. Mitja Okorn i Łukasz Palkowski, *Handlarz cudów* (2009), – reż. Bolesław Pawica i Jarosław Szoda.

Gastronomia

Dom Polonii ul. Szkolna 11, tel.: 23 692 90 00

Restauracja „Baltazar”, Grill-Chata ul. Baltazara 39, tel.: 23 692 04 75, fax: 23 692 04 77

Zajazd „Kaskada” ul. Kościuszki 76, tel.: 23 692 60 38

Hotel "Zalewski" – Restauracja ul. Jana Pawła II 19, tel.: 23 692 05 23

Bar „Żaczek” ul. Rynek 46/48, tel.: 23 692 58 28

Bar Restauracyjny „Magdalenka” ul. Rynek 33/35, tel.: 509 722 838

Bar „Okruszek” ul. Rynek 16, tel.: 23 692 36 50

Bar „Krokiecik” ul. Świętojańska 10, tel.: 23 692 11 11

Bar i Pizzeria "U Niedźwiadków" ul. Mickiewicza 24, tel.: 23 692 20 02

Pizzeria „Royal” ul. Daszyńskiego 28/30 B, tel.: 23 23 692 53 43, 516 661 416

Pizzeria „Agos” ul. Szkolna 7, tel.: 23 692 58 57

Pizzeria "Agos" ul. Pana Tadeusza 18, tel.: 518 212 160

Pizzeria „Da Grasso” ul. Tysiąclecia 19 A, tel. 23 684 12 65

Kebab „Mac-Jack” ul. Świętojańska 14, tel.: 23 692 24 24

Pub „Kabarety” ul. Daszyńskiego 28/30 H, tel.: 507 540 138

Pub i Pizzeria „Kamienica” ul. Kotlarska 12, tel.: 509 250 695; 514 206 440

"DRAGON" Bar Orientalny, ul. Kościuszki 100, tel.: 794 095 901

"BAR QUYET THANG" ul. T. Kościuszki 20/22, tel.: 889 306 789

Bar orientalny „Thanh-Cong" ul. Daszyńskiego 28/30, tel.: 788 338 199

Restauracja „Pancho Villa” ul. Świętojańska 7, tel.: 511 616 613

AMIR KEBAB ul. Kościuszki 39, tel.: 511 507 699

Pub & Restauracja "PAPA'S" ul. 3 Maja 13, tel.: 23 692 06 97

"Pierogarnia" ul. Kolejowa 6, tel.: 512 156 447

"Kawiarnia Ratuszowa" ul. Rynek 34, tel.: 791 811 824

Cukiernia "Ptyś" ul. Rynek 5, tel.: 602 574 637

Cukiernia K. Wrońska, ul. Rynek 10

"Sandi Cafe", plac Teatralny 4

Baza noclegowa

Hotel "Dom Polonii"

ul. Szkolna 11, tel.: 23 692-90-00, 692-50-85, fax: 23 692-05-24
info@dompokonii.pultusk.pl

Hotel "Baltazar"

ul. Baltazara 41, tel.: 23 692 04 75, fax: 23 692 04 77

Hotel "Zalewski"

ul. Jana Pawła II 19, tel.: 23 692 05 23, fax: 23 692 50 08, zalewski@risp.pl

Ośrodek Wypoczynkowy "Zalewski"

Grabówiec, tel.: 23 676 54 61, 516 190 939

Hostel "Polon IŁ PRO"

ul. Marii Skłodowskiej - Curie 9, tel.: 23 692 82 21, fax: 23 692 27 77, ilpro@onet.pl

Dom Studenta

ul. Mickiewicza 36 A, tel.: 23 692 97 70, fax: 23 692 97 72, dom.studencki@ah.edu.pl

"Tanie Noclegi"

ul. Nadwodna 8, tel.: 23 692 34 92, grandkoyal@wp.pl

Pokoje gościnne Poczty Polskiej

ul. 17 Sierpnia 35, tel.: 23 692 86 27, danuta.swierczewska@warszawa.poczta-polska.pl